

Miljardärfamiljerna – välsignelse eller problem?

Det verkar att vara i huvudsak två företeelser som Hannu Sokala önskar lyfta fram i sin väl formulerade och intressanta bok om världens 50 farligaste släkter. Den ena handlar om accelererande förmögenhetsackumulation och den andra om utomparlamentarisk påverkan för egna affärsintressen.

BÖCKER

Hannu Sokala

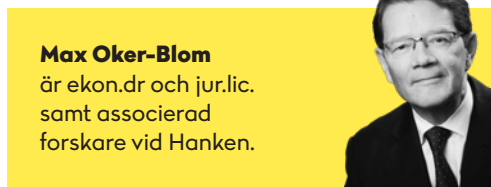
Maailman 50 vaarallisinta sukua.

Otava 2023, 428 sidor.

För drygt två år sedan utkom boken om världens femtio farligaste bolag (*Maailman 50 vaarallisinta yhtiötä*)¹. Den är skriven av journalisterna **Juha-Pekka Raeste** och **Hannu Sokala**. Senaste år publicerade Sokala boken *Världens femtio farligaste släkter* (*Maailman 50 vaarallisinta sukua*).

Sokala anger såsom en bidragande orsak till den senare bokens uppkomst, att han då han skrev den förra tillsammans med Raeste kände ett behov av att också ta en titt bakom företagen, det vill säga på ägarna. Hur lyckades de få bolagen att växa, hur inverkar ägarnas värderingar på bolagens agerande, försöker de via bolagen påverka det politiska beslutsfattandet, etcetera?

De avslöjande berättelserna om de femtio företagssläkterna ramas in av Sokalas intervju med **Antti Herlin**, Kones huvudägare – för övrigt den förmögnaaste av släkten Herlins fyra miljardärer. Finland hade enligt

Max Oker-Blom

är ekon.dr och jur.lc.
samt associerad
forskare vid Hanken.

den amerikanska affärstidningen Forbes sju miljardärer år 2022. Varför släkten Herlin förekommer i detta sammanhang förblir något otydligt. Att förknippa epitetet ”farlig” med släkten Herlin framstår för recensenten som främmande. Jag återkommer likväl till en sannolik förklaring i slutet av framställningen, som Sokala antagligen använt som förevändning för att inkludera denna enda finländska affärssläkt bland de femtio.

Av de beskrivna släkterna kommer femton från Europa, åtta från USA, fem från Mellanöstern, fyra från Sydamerika, tre från Ryssland, två från respektive Kina, Indien och Afrika samt en bland annat från Australien och Japan. Trots att författaren medger att urvalet inte bygger på någon speciell systematik ger det ändå en fingervisning om var miljardärerna förekommer och varför de inkluderats i boken.

Sokala skriver flyhänt och man läser berättelserna med intresse. Det verkar likväldigt som förläggaren haft bråttom att publicera boken då avsnitten från att i början uppgå till knappa tio sidor så småningom minskar till ett par tre.

Det är naturligtvis inte möjligt att här redogöra för samtliga, men jag lyfter kursoriskt fram tre för att ge en bild av på vilket sätt Sokala menar att just dessa familjer kan tänkas vara och ha varit "farliga". Den ena släkten har kopplingar till Australien, Storbritannien och USA, den andra är amerikansk och den tredje kommer från Indien, men har verkat framför allt i Sydafrika. Det handlar om miljardärfamiljerna Murdoch, Koch och Gupta.

Murdoch

Sokala redogör bland annat för följande historia om mediemogulen **Rupert Murdoch**.

Förra ägaren till varuhuset Harrods **Mohamed al-Fayed** ringde en gång till **The Sunday Times** chefredaktör **Andrew Neil** och klagade över en artikel i vilken framfördes kritik mot hur al-Fayed låtit renovera ett hus i vilket i tiderna **Edward VIII**, som sedermera abdikerade, bott med sin hustru **Wallis Simpson**. Neil vägrade korrigera artikeln. Han bad inte heller om ursäkt för den. Al-Fayed hotade då med att upphöra med all reklam i **The Times** och **The Sunday Times**. Neil svarade att al-Fayed inte behövde besvära sig, eftersom han redan beslutat förbjuda alla Harrods reklamer i **The Sunday Times**. Neils irriterade svar var en stor angelägenhet eftersom Harrods, som känt, är Storbritanniens största varuhus.

Något senare samma dag, som denna ordväxling ägt rum, ringde Neils telefon. I andra ändan hörs Murdochs röst "Jag hörde just att du portat vår största annonsör". Neil erkände och förklarade orsakerna till beslutet. Murdochs följande fråga löd: "För hur

Rupert Murdoch lär ha sagt att för att komma till tals med beslutsfattare i Bryssel måste han boka tid, medan politikerna i London bokar tid hos honom. Foto: Eva Rinaldi

"Ingen omfattning av välgörenhet kan minimera den skada som bröderna Koch åsamkat miljön och amerikanernas tillit till sakkunniga."

THE ECONOMIST

i nekrologen över Charles Koch.

mycket köper Harrods annonsutrymme av oss?" För ungefär tre miljoner pund, svarade Neil. Svaret följdes av ett ögonblicks tystnad. "Han kan dra åt helvete om han tror att han kan köpa oss för tre miljoner" sade Murdoch om en stund och la på luren.

Rupert Murdochs far **Keith** utnämndes 1921 till **Melbourne Herald's** chefredaktör. I samband med detta började han köpa upp

aktier i tidningsföretag. Då Keith dog 1952 ärvde Rupert, familjens enda son bland fyra barn, två lokaltidningar. Trots att han under sin studietid fått smeknamnet ”röde Rupert” förändrades så småningom hans samhälls-syn och i och med de två tidningsinnehaven, varav han tvingades sälja det ena för att kunna betala arvsskatt, började han köpa upp kvällstidningar. Han hade hittat en ny businessnisch.

Det sägs att han många gånger själv författade löpsedlarna. Avslöjanden och sensationer sålde. Han köpte inte upp tidningar bara i Australien, utan också i Storbritannien och USA. Bland annat Wall Street Journal hör till dessa. Det har fortsatt med ackvisitioner av tv-kanaler, News Corporation och Fox Corporation, och bokförläggare.

Det sägs att Murdoch inte behövt söka upp politikerna, särskilt i Australien, för att framföra sin konservativa och klimat-skeptiska samhällssyn, utan att de senare velat hålla sig väl med den förra då han äger medlen för att dessa skall kunna utöva sitt inflytande på allmänheten. Detta illustreras väl av en historia om varför Murdoch inte velat köpa medier i till exempel Belgien. Han lär ha sagt att för att komma till tals med beslutsfattare i Bryssel måste han boka tid, medan politikerna i London bokar tid hos honom.

Koch

Koch Industries är ett amerikanskt globalt industrikonglomerat med verksamhet inom kemisk-teknisk industri, mineraler, energi, konstgödsel, petroleum, glas, biobränsle, etcetera, med en omsättning på cirka 125 miljarder dollar. Företaget grundades 1940 och sysselsätter numera 120 000 personer i över 70 länder. Det är privatägt och således inte börsnoterat. Dess verksamhet underlyder med andra ord inte krav på transparens.

Liksom Murdoch via medierna har familjen Koch genom sina stiftelser och donationer försökt påverka amerikansk politik i en miljöskaptisk riktning. Miljöorganisationen Greenpeace hävdar att dessa under åren 1997–2018 använt cirka 145 miljoner dollar på kampanjer för att ifrågasätta klimatförändringen.

The Economists nekrolog över **Charles Koch**, grundarens andra son, år 2019 är belysande: ”Ingen omfattning av välgörenhet kan minimera den skada som bröderna Koch åsamkat miljön och amerikanernas tillit till sakkunniga.”

Gupta

Också familjen Gupta, som ursprungligen kommer från Indien, har varit politiskt aktiv. I det här fallet handlar det om Sydafrika. Men enligt Sokala gick man här ett steg längre. Man inte bara påverkade politiken, utan tog statsapparaten i Sydafrika praktiskt taget i besittning för sina egna affärsintres-

sen. Bröderna Gupta lyckades tillskansa sig hundratals miljoner euro och försätta landets politik i ett kaotiskt tillstånd.

Det hela började i och med att **Jacob Zuma** efterträdde **Thabo Mbeki** som president år 2009. Det var Mbeki, som tillträdde efter **Mandela** 1999, och avskaffade ANC:s (African National Congress) socialistiska principer och öppnade upp för marknadsekonomi. Guptas företag Sahara Computers lyckades få ett kontrakt med staten för att utrusta de sydafrikanska skolornas datorklasser. De började köpa upp datorfirmor och ägde snart en av Sydafrikas största datorbutiker. De köpte senare en urangruva och en stålfabrik. De etablerade dessutom en dagstidning, *New Age*, som stödde regimen.

Samarbetet mellan bröderna Gupta och Zuma blev allt tätare. De kallades till och med för Zuptas. Snart började statsåklagaren likväl utreda förhållandet och anklagelserna om korrupktion. Detta ledde så småningom till att bröderna avvecklade sina affärer i Sydafrika och flydde till Dubai med sina miljoner.

Utmaningar

Det verkar att vara i huvudsak två företeeser, som Sokala önskar lyfta fram genom redogörelserna för företagsmiljardärerna. Den ena handlar om accelererande förmögenhetsackumulation och den andra om utomparlamentarisk påverkan för egna affärsintressen.

I sin summerande avslutning framför Sokala bland annat The World Inequality Labs siffror att 10 procent av världens befolkning äger 76 procent av all förmögenhet. Den fattigare hälften äger 2 procent. Föreställningen om att en välmående medelklass är en garant för politisk stabilitet och en stark demokrati samt att tillväxt automatiskt sörjer för att medelklassen mår bra är inte

miljardärer hade Finland år 2022 enligt den amerikanska affärstidningen *Forbes*. Fyra av dem hör till släkten Herlin.

”Att förknippa epitetet ’farlig’ med släkten Herlin framstår som främmande.”

längre självklar. Enligt vissa forskare, som **Scott Galloway**, håller medelklassen på att försvagas, medan de förmögna och stora företagen använder statsförvaltningen som instrument att sänka skatter och minska konkurrensen.

Den så kallade trickle down-effekten verkar trots allt inte vara så verkningsfull, som man kanske någon gång hävdad. Det vill säga att också de mindre bemedlade kan räkna sig till godo åtminstone en del av de förmögnares ekonomiska framgång.

Sokala diskuterar två fenomen i anslutning till ackumulationen. Det ena handlar om att donationer från förmögna personer till diverse tankesmedjor tenderar att påverka de senare att betrakta världen ur donatorernas synvinkel, och det andra om hur det verkar vara omöjligt att få till stånd utjämnande beskattning. Det senare fenomenet har ju de facto på sätt och vis aktualiserats hos oss i samband med regeringens föreslagna kostnadsnedskärningar, både av rådet för utvärdering av den ekonomiska politiken och Internationella valutafonden, IMF, låt så vara för att tackla statens skuldsättning. Fokus har legat på regeringens ovilja att

använda skatteinstrumentet och till exempel höja höginkomsttagarnas skatter.

Herlin

Den andra företeelsen har att göra med förmögna personers medieinnehav. Och här kommer alltså familjen Herlin in i bilden. Det är nämligen så att de är storägare både i Sanoma och Alma Media. Antti Herlin är andra största ägare i Sanoma med sina 12 procent och Niklas Herlins son Heikki äger i sin tur 19 procent av Finlands näst största mediekoncern, Alma Media.

Huruvida Sokalas oro är befogad för Finlands del är svårt att veta. Här har vi tills vidare, så vitt jag vet, odlat en tradition av stor försiktighet när det gäller att via medier påverka företagets och särskilt det ”egna” företagets affärsverksamhet om man råkar äga ett sådant vid sidan av sitt medieinnehav.

På Sokalas fråga om det fanns någon nationell aspekt som fått Herlin att investera pengar i Sanomas aktier svarar han, att han såg vissa möjligheter till att effektivisera Sanomas verksamhet, vilket också enligt honom skett, och möjligen, säger han, rätt eller fel, att förhindra att Murdoch skulle ha köpt in sig i bolaget.

Antti Herlins aktiva miljöengagemang, särskilt för Östersjön, är ett gott tecken. Det betyder ju inte i och för sig att det inte skulle finnas en risk att i något sammanhang som inflytelserik ägare i en mediekoncern via den påverka det politiska skeendet. Linjen mellan ägande och påverkan är naturligtvis inte oöverstiglig.

Boken Världens 50 farligaste släkter är väl formulerad och utgör intressant, rentav spännande läsning. En djupare och mer omfattande analys i det avslutande avsnittet skulle likväl inte ha gjort boken sämre.

¹ Se recension i Ekonomiska Samfundets Tidskrift 1/2021, ”Jättebolagens globala dominans”.

Ekonomiska Samfundet i Finland r.f.

Ekonomiska Samfundets syfte är att vidga och underhålla intresset för den ekonomiska vetenskapen och att arbeta för tillämpningen av den i det ekonomiska livet. Samfundet är ett forum för ekonomisk debatt och verksamheten är koncentrerad kring medlemsmöten och seminarier samt den egna tidskriften.

Samfundet grundades i Helsingfors 1894.

Ekonomiska Samfundets Tidskrift publicerar artiklar och översikter om aktuell ekonomisk politik och forskning. Vetenskapliga och populärvetenskapliga bidrag, debattinlägg och bokrecensioner ingår. Nya och tidigare nummer finns avgiftsfritt att läsa på www.ekonomiskasamfundet.fi/tidskriften.

Intresserade skribenter kan ta kontakt med chefredaktören Mikael Kosk på e-postadressen mikael.kosk@gmail.com för närmare information och för att presentera artikelidéer.

Ekonomiska Samfundet välkomnar nya medlemmar. För mer information och ansökningsformulär se www.ekonomiskasamfundet.fi.

Styrelsen 2024

Reidar Wasenius (ordf.), Anna-Stina Wiklund (viceordf.), Ria Fazer, Fredrik von Knorring, Mikael Kosk, Maria Östergård Käld, Alex Seitsamo, Ronnie Söderman, Peter Stenvall, Peik Tuomolin.

Skattmästare

Camilla Zilliacus
camilla.zilliacus@ekonomiskasamfundet.fi